

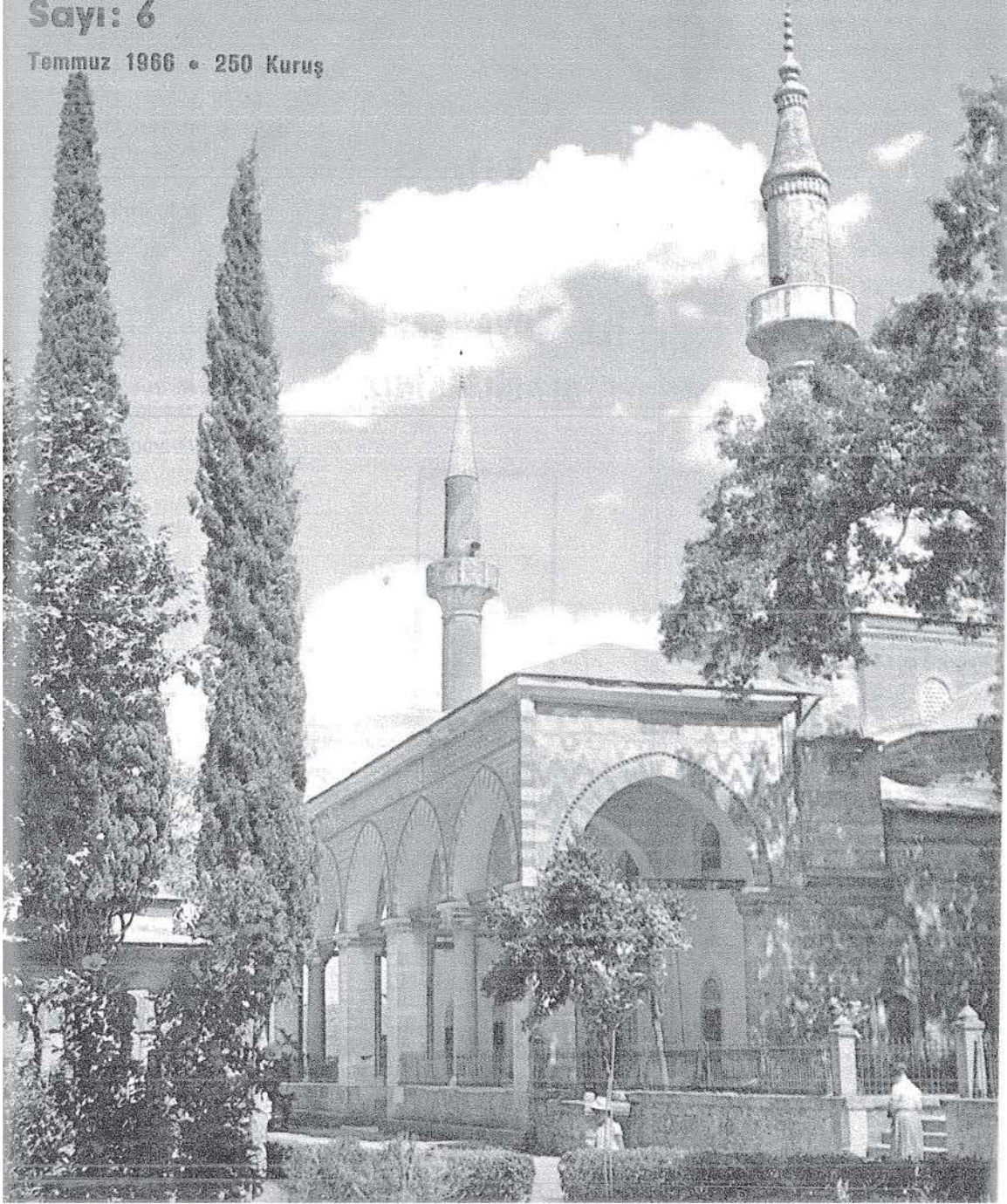
Hayat

TARİH

MECMUASI

Sayı: 6

Temmuz 1966 • 250 Kuruş

Kanunî Süleyman tarafından, oğlu Şehzade Sultan Mehmed için inşa ettirilen bu eser, Mimar Sinan'ın yaptığı ilk büyük camidir.

KANUNÎ Sultan Süleyman tarafından, genç yaşında ölen en sevgili oğlu Şehzade Sultan Mehmed'in ruhunu şâd etmek ve hatırasını yaşatmak için yaptırılmıştır. Yapan, Mimar Sinan Ağa'dır. Yanında şehzade için bir türbe, bir medrese, bir imâret, bir tabhâne ve bir sıbyan mektebi ile birlikte 1543-1548 yılları arasında beş senede tamamlanmıştır. Şehzade Camii, 50 yaşında iken Osmanlı İmparatorluğu başmimarı olan Sinan Ağa'nın yaptığı ilk büyük camidir. Şehzade Camii, 1548'de ibadete açıldığı sırada sanatkar 68 yaşında bulunuyordu.

Camiin yeri, Bizans kalıntısı kara ve deniz kale duvarları ile çevrilmiş bir üçgen şeklinde olan asıl İstanbul'un hemen tam göbeğine rastlar diye yüzyıllar boyunca bir rivayet devam edegelmiştir. «Eski Odalar» diye anılan İstanbul'daki ilk yeniçeri kışlasının karşısındaki bir arsaya yapılmıştır. Zamanımızda Eski Odalar'dan eser kalmamıştır. Yalnız, bu kışlanın hemen yanı başında olan Acemioglanlar Kışlası'nın hamamı durmaktadır. Şahsî mülkiyete geçmiş küçük bir çarşı hamamı olarak hâlâ işletilir. Halk ağzında «Acemoğlu Hamamı» diye anılır.

Camiin bulunduğu yer, bugün «Şehzadebaşı» diye anılmaktadır. Şehzadebaşı caddesinden Vefa semtine doğru giden

Dede Efendi sokağına sapılırken, Şehzade Camii'nin avlu duvarı köşesinde yeşil porfirden bir sütuncuk görülür. Bu sütunun Mimar Sinan tarafından şehrin göbek noktası olduğuna nişan olarak konduğu söylenir. Dede Efendi sokağının diğer köşesinde ve Şehzade Camii'nin karşısında görülen cami ve medrese, Lâle Devri'nin ünlü sadrâzamı Nevşehirli İbrahim Paşa'nın hayır eseridir, «Dârülhadis Mescidi» adı ile anılır. Paşa'nın kabri de oradadır.

Şehzade Mehmed, Sultan Süleyman'ın büyük bir aşk ile bağlandığı Hurrem Sultan'dan doğmuş ilk oğludur. Rivayet olunur ki, Sultan Süleyman, «Şehzadeler güzidesi» dediği Mehmed'i büyük kardeşi ve Âl-i Osman kanunu gereğince tahtın vârisi Şehzade Mustafa'nın yerine veliahd ilân etmek niyetindeymiş, fakat Şehzade Mehmed'in beklenmeyen ölümü ile bu emeline muvaffak olamamış.

1542 senesinde büyük imparator onuncu defa olarak sefere çıktı ve ordunun başında Macaristan'a gitti. Tarihimizde Kanunî'nin bu seferine «Estergon Seferi» denir. Pek çok kaleler, bu arada Estergon ve İstonibelgrad fethedildi. Sultan Süleyman, hâtırasının zaferler zincirine yeni halkalar eklemiş olarak, taht şehri İstanbul'a dönerken Edirne civarına geldiğin-

Şehzade Camii

Şehzade camii

Yazan: REŞAD EKREM KOÇU
Fotoğraflar: DİKMEN DİKÖZ

de Manisa valisi bulunan sevgili oğlu Mehmed'in ölüm haberini aldı. Hazırlanan zafer şenlikleri iptal edildi. Müverrih Peçevi İbrahim Efendi şöyle anlatıyor:

«Şehzade Mehmed'in nâşi, İstanbul'a getirildi. Cenaze namazı Beyazıt Camiinde kılındı. Sultan Süleyman, cenaze namazında bizzat bulundu. Şehzade, Eski Odalar başında bir ağaçlık sahada defnedildi. Padişah kabrin üstüne bir türbe ile türbenin yanına büyük bir cami yapılmasını emretti. O günleri görmüş bazı ihtiyarlardan dinlemiştim: O mevkide bir büyük camii'nin inşasına daha önce başlanmış ve binanın esas yeryüzüne çıkmıştı. Merhum şehzade oraya defnedilince, cami de şehzadenin adına nispet edildi demişlerdi. Fakat o devrin müverrihleri Celâlzâde ile Âli, camiye şehzadenin defninden sonra başladığını yazarlar: «Sultan Süleyman'ın canından aziz şehzadesi idi. Kendi hayatında veliahd yapmaları mukarrer idi, lâkin ecel geldi...»

Camiin, şehzade Mehmed'in ölümünden sonra doğrudan şehzadenin adına başlandığını, manevî oğluna yazdırdığı hal tercümesinde binayı yapan Mimar Sinan Ağa da söylemektedir.

XVII. yüzyılın büyük yazarı Evliyâ Çelebi, meşhur Seyahatname'sinin İstanbul'dan bahseden birinci cildinde Şehzade Camii hakkında kendi görgü notlarını şöyle kaydediyor: «... dışında yan maksûrelerde ince, zarif mermer sütunlar vardır. Dış avludan iç avluya merdivenlerle çıkılır, üç kapıdan girilir. Cami'in iç avlusu, haremi firdolayı mermer sütunlar, bu sütunlar arasında kemerler, kubbeyle, revak ile çevrilmiştir; duvarlarında dış avluya bakan pencereler vardır, zemini mermer döşeli olup, ortasında sekiz sütunlu bir saçak altında şadırvan ve abdest muslukları Dördüncü Sultan Murad tarafından yaptırılmıştır. İkişer şerefeli iki minaresinin köşeli gövdeleri baştan başa nakışlıdır. Ortadaki büyük kubbesi eflâke ser çekmiştir ama, Süleymaniye kubbesinden küçüktür. Bu büyük kubbe etrafında dört yarım kubbe vardır. Mihrabı ve minberi gayet sanatlardır. Bu cami-de her gece 8 000 kandil yanar.

Dış avlu, ağaçlarla müzeyyendir. Cami'in mihrab duvarı önündeki bahçede Şehzade Mehmed'in türbesi vardır. Gene dış avluda bir büyük çınar dibinde Eşşeyh Ali Tablî'nin kabri vardır. Hazret-i Hâlid ile gelip cenkte tabıl (davul) çalarken şesîd olmuş ve buraya defnedilmişti. Etrafında imâret, medrese, tabhâne vardır...»

Aşağıdaki satırları, Hadikat ül-Cevâmî'den alıyoruz:

«İkişer şerefeli, iki minarelidir. Şehzade Sultan Mehmed'in ölümünden sonra pederi Sultan Süleyman yaptırmıştır; yanında imaret, tabhâne, medrese ve mektebi vardır ve şehzadenin kabri üzerine müstakil bir türbe bina olunup, türbede sandukası üzerine teberrüken bir taht konmuştur. Şehzade Mehmed'in ölümüne pederi Sultan Süleyman'ın söylediği tarihtir:

Şehzâdeler güzidesi Sultan Mehmed'im
H. 950

«Camii şerif, receb ayında tamam olmuştur, bu mısra tarihtir:

Mâbed-i ümmet-i Resûl-i mübîn
H. 955

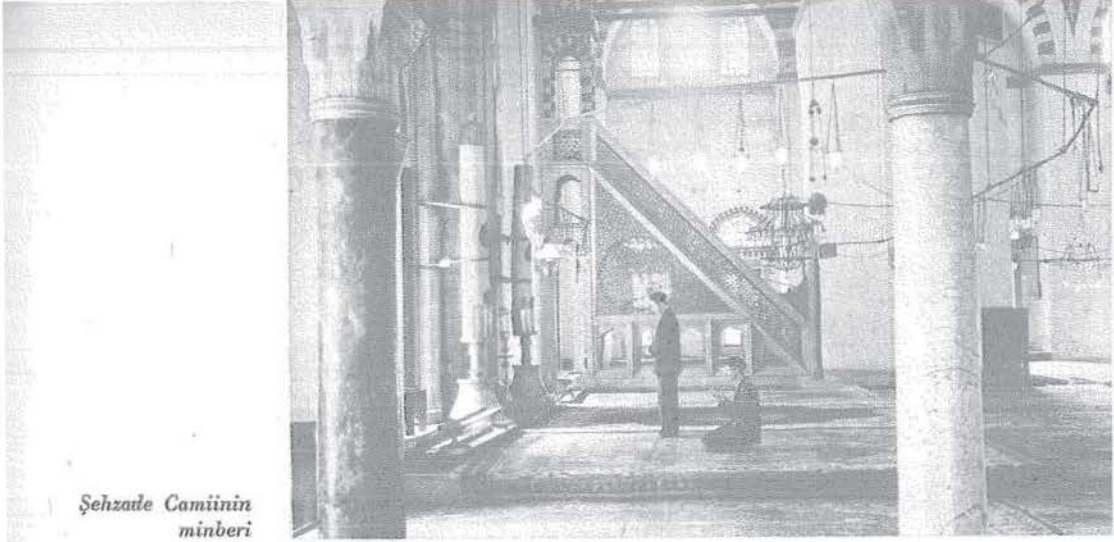
Kare planlı bir camidir. İbadet sahnının üstü yarım küre şeklinde bir büyük kubbe ve bunun etrafında dört yarım kubbe ile örtülmüştür. Dört köşede gene yarım küre şeklinde dört küçük kubbe vardır. Bütün bu kubbeleri tutan kemerler, dört büyük fil ayağı üzerindedir. Cami'in içinde taş sütun kullanılmamıştır. İç harem ise, yukarıda da kaydedildiği gibi, firdolayı 12 büyük mermer sütun üzerine atılmış kemerler üzerinde 16 kubbeli bir revak ile çevrilmiştir. Bu kubbelerden beşi son cemaat yerinin üstünü örter. İç haremde ortasında, 8 adet narın mermer sütunlu saçak altında bir şadırvan vardır. İkişer şerefeli minarelerinin hususiyeti gövde satırlarının alçak kabartma nakışlarla süslü oluşudur. Bu nakışlar cami'in başka yerlerinde de görülür. Mimar Sinan, güzelliği, planda ve sadelikte aramış bir sanatkârdır. Şehzade Camii'nde bu tezyinat, cami'in sahibinin gençlik ve güzelliğinin bir sembolü olarak tefsir edilebilir.

Şehzade Camii, Mimar Sinan'ın yaptığı en büyük üç camiden biri ve ilkidir. Diğerleri Süleymaniye (1550-1557) ve Edirne'de Selimiye (1568-1574) dir. Sanatkârın bu üç şaheserinin mukayeseli yapı ölçüleri şunlardır:

İç içe mahfiller de dahil saha genişliği:
Şehzade Camii: 40,56 X 40,45 — 1640 m2
Süleymaniye » : 58,61 X 57,34 — 3360 m2
Selimiye » : 45,12 X 41,29 — 1863 m2
Merkezî büyük kubbenin çapı:
Şehzade Camii: 19,00 metre
Süleymaniye » : 27,44 metre
Selimiye » : 31,30 metre

Merkezî büyük kubbenin, kubbe kaidesinden kilit taşına yüksekliği:

Şehzade Camii: 9,90 metre
Süleymaniye » : 14,40 metre
Selimiye » : 15,86 metre

Şehzade Camiinin
minberi

Merkezi kubbe kaidesinin zeminden yüksekliği:

Şehzade Camii: 26,00 metre

Süleymaniye »: 33,70 metre

Selimiye »: 27,42 metre

Şehzade Camii'nin büyük dış harem avlusu, altı kapılıdır. Bu kapılardan ikisi güneyde Şehzadebaşı Caddesi'ne, biri batıda Burmalı Mescid-Atatürk Bulvarı tarafına, biri kuzeyde Bozdoğan Su Kemeri tarafına, ikisi de doğuda Dede Efendi sokağına açılır. Medrese ve tabhâne, dış harem avlusu üzerinde ve avlunun kuzey kenarındadır, her ikisi de XVI. asır Türk yapı sanatının en güzel eserlerindendir. İmarat ile mektep ise, dış harem avlusunun doğusunda ve Dede Efendi sokağının öbür kenarındadır.

Şehzade Camii'nin haziresinde 7 türbe vardır.

1) Cami'nin sahibi Şehzade Mehmed'in türbesi:

Sekiz köşeli bir binadır ve sekiz dilimli bir kubbe ile örtülüdür. Mimar Sinan'ın eseridir. Pek süslü, muhteşem bir abidedir. Dış yüzü kesme köfeki taşından yapılmış, arada kırmızı ve yeşil porfir ile mermer de kullanılmıştır. Kapısının önü ikisi yeşil, ikisi pembe, dört sütun ile revaklıdır ve kapının iki yanında iki çini pano bulunmaktadır. Kapının üstündeki tarih kitabesi Farsça'dır. İçine gelince, bir güzellik harikasıdır. Zeminden kubbe eteğine kadar başka yerde benzeri olmayan gayet tatlı zemin üzerine yeşil, mor, al, pembe ve beyaz renklerde çini ile kaplıdır, çinilerin çiçek motifleri de başka yerde görülmemiş şekillerdedir. Kubbe iç kalem nakışları da pek nefistir. Alçı pencerelerin güzelliği, çiniler ve kalem işleri

estetiği ile tam ahenk halindedir.

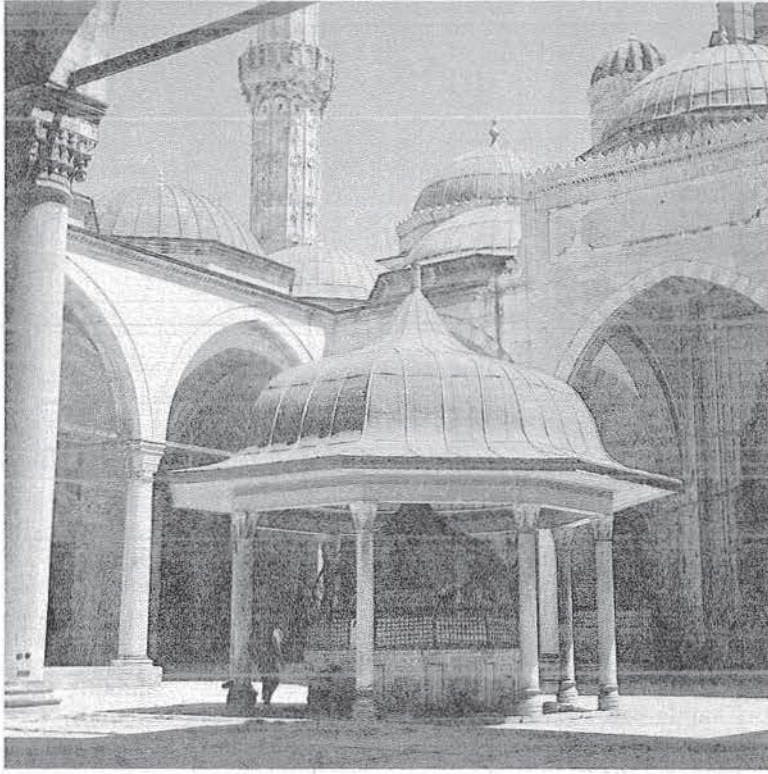
Ortada Şehzade Sultan Mehmed'in sandukası görülür. Bu sandukanın üstünde dört ayaklı ve sedef kakmalı bir ahşap taht bulunmaktadır. Şehzade Sultan Mehmed'in saltanat veraseti kanununa rağmen, veliaht ilân edilmek istenmiş, imparatorluk makamına lâyık görülmüş bir prens olduğuna nişandır ki, eşsiz bir sandukadır.

Aynı türbede Şehzade Mehmed'in sol tarafında kızı Hümaşah Sultan medfundur, devrinin ünlü vezirlerinden Ferhad Paşa'nın zevcesiydi. Şehzadenin sağ tarafında da Kanunî'nin en küçük oğlu Şehzade Cihangir medfundur. H. 960'ta Halep'de vefat etmiş, nâşi İstanbul'a getirilerek kardeşinin türbesine defnedilmiştir. Kanunî pek sevgili oğlu Mehmed'in ölümünden sonra Cihangir'in üstüne düşmüştü ve onu seferlerde bile bir an yanından ayırmaz olmuştu. On yıl kadar sonra Cihangir'in ölümü, büyük hükümdara ikinci ağır darbe olmuştu. Onun hatırası için de Tophane civarında bir cami yaptırmıştı ki, cami ve semt hâlâ «Cihangir» adı ile anılagelir.

Bu türbede üç sanduka parmaklıklı bir şebeke ile çevrilmiştir. Şehzade Mehmed'in yüzyıllar boyunca bu türbede muhafaza edilmiş pek kıymetli kaftanları ve işlemeli pabucu zamanımızda Topkapı Sarayı müzesinde bulunmaktadır.

2) Sadrazam Rüstem Paşa türbesi:

Kanunî'nin gözde veziri, Mihrimah Sultan'ın zevci ve Şehzade Mehmed'in enişesi Rüstem Paşa H. 968 M. 1561'de vefat etti. Yanında oğlu medfundur. Türbe, Mimar Sinan'ın yapısıdır. XVI. asrın en güzel Türk çinileri ile müzeyyendir. Paşanın

Şehzade Camii'nin avlusu.

İstanbul'da Tahtakale'de gene Mimar Sinan yapısı bir camii ile bir hamamı vardır. Hamam metrük, buz deposu olarak kullanılmaktadır. Cami, asrının şaheser çinileri ile müzeyyendir.

3) Şehzade Mahmud türbesi:

Üçüncü Sultan Mehmed'in oğlu Şehzade Mahmud 1603'te babasının gazabına uğrayarak anası ile birlikte idam olunmuştur; bahtsız ana-oğul, bu türbede yan yana yatmaktadır.

4) Fatma Hanım Sultan türbesi:

Şehzade Mehmed'in torunu, Hümaşah Sultan'ın kızı olan Fatma Hanım, kocası Mustafa Paşa-zâde Gazi Mehmed Bey'le birlikte medfundur, ölüm tarihi 996 (1588) Mehmed Bey'in ölüm tarihi de 994 (1586) tür. Altı mermer sütun üzerinde bir kubbeden mürekkep bir açık türbedir.

5) Hadice Sultan türbesi:

Sekiz köşeli bir binadır. Hadice Sultan, Üçüncü Sultan Murad'ın kızıdır, burada bir oğlu ve bir kızı ile birlikte medfundur.

6) Dâmad Bosnalı İbrahim Paşa türbesi:

XVI. asrın büyük vezirlerinden sadrâ-

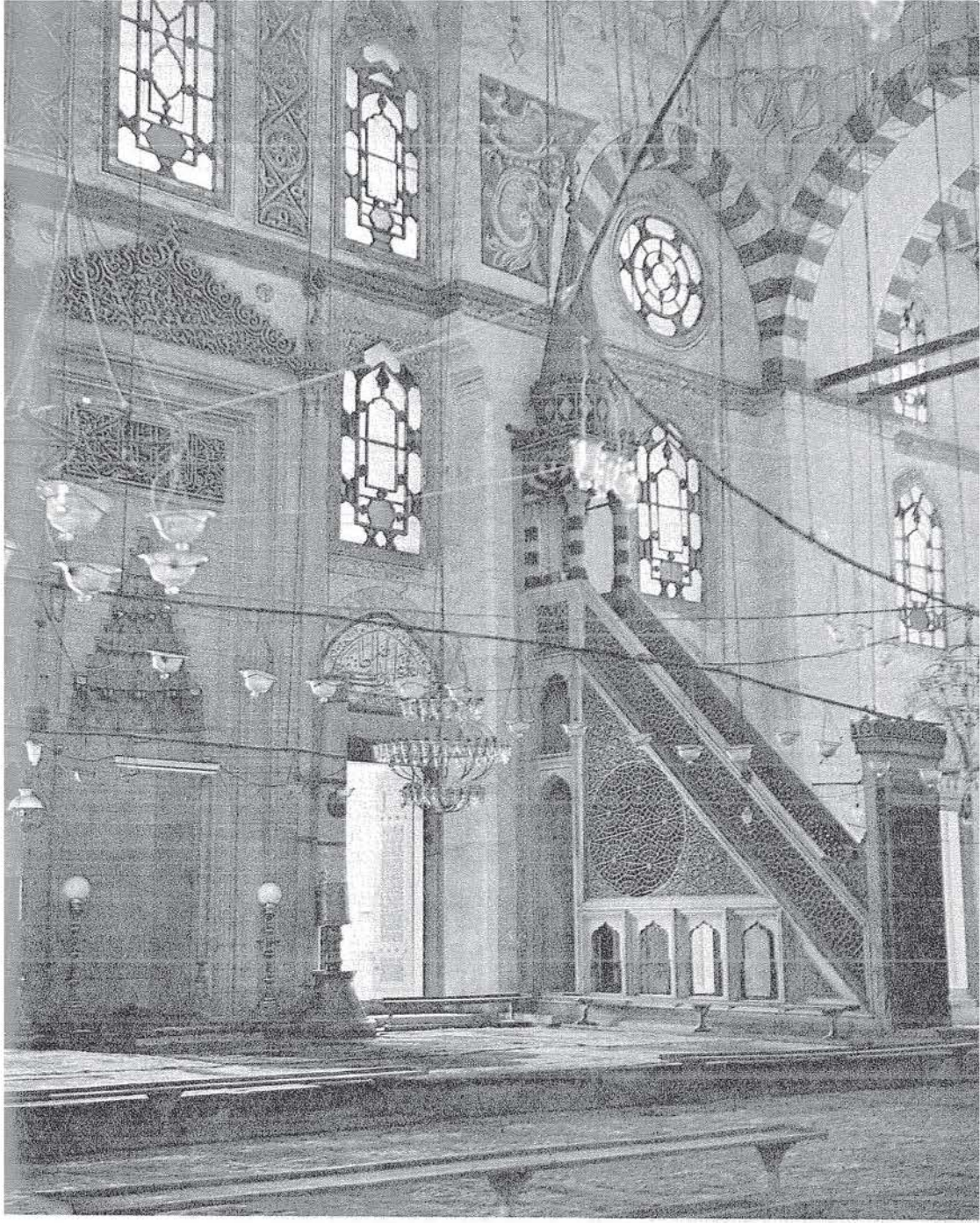
zam İbrahim Paşa'nın (ölümü 1010 = 1601) sekiz köşeli bir bina olan türbesi, 1603'te Mimar Ahmed Ağa tarafından yapılmıştır. Kesme köfeki taşından ve mermerden yapılmış, medhalinde başlıkları istalaklıtli dört sütun bulunan, yüksek kabartma çiçek motifli mermer panoları Türk taş işçiliğinin şaheserlerinden olan, bir binadır. İç çini tezyinatı da pek güzel ve kıymetlidir. Paşa'nın yanında bir oğlu ve bir kızı medfundur. Sandukaları mermerden olup, hanımın baş taşında çiçekli bir hotoz, beyin baş taşında da sarıklı bir kavuk bulunmaktadır. Sandukaların üstü ayrıca alçak kabartma çiçek nakışları ile tezyin edilmiş ve bir şal gibi tath renklerle boyanmıştır.

İbrahim Paşa'nın Mısır valisi iken üçüncü Sultan Murad için özel olarak yaptırttığı altın taht, zamanımızda Topkapı Müzesi hazinesinde bulunmaktadır.

7) Destârî Mustafa Paşa türbesi:

Destârî Mustafa Paşa'nın ölüm tarihi 1020 (M. 1611) dir. Türbenin içi çinilerle tezyin edilmiştir.

Bu türbelerden başka Şehzade Camii'nin caddeye bakan duvarının önündeki hazîrede de pek çok kabir vardır, bazıları sanat ve tarih kıymeti taşımaktadır.

Şehzade Camii'nin, pencereleri çok
güzel vitraylarla süslüdür.
İnsan içeri girince, büyük bir
ihtişamla karşılaşır.